



Beata Topij-Stempińska

ORCID: 0000-0002-4257-5844
Akademia Ignatianum w Krakowie



Zabawki – (nie)zwykłe przedmioty w codzienności dziecięcej

Toys - Ordinary lems in Children's Everyday Life

Recenzja: K. Kabacińska-Łuczak, M. Nawrot-Borowska (2018). *O zwykłych przedmiotach w niezwykłej codzienności. Bożonarodzeniowe zabawki dla dzieci na ziemiach polskich w II połowie XIX wieku i na początku XX wieku*, Poznań: Wyd. Naukowe UAM, ss. 299.

Zabawki towarzyszą współczesnemu człowiekowi od pierwszych chwil jego życia. Koją się one ze szczęśliwym czasem dzieciństwa, z radością, zabawą i z prezentami, szczególnie tymi dawanymi przy okazji różnych rocznic czy świąt. W tym miejscu należy zapytać: Czy w minionych epokach dzieci były obdarowywane zabawkami? Jeśli tak, to jakie to były zabawki, kiedy dzieci je otrzymywały i jakie były ich funkcje? Czy miały jedynie dawać radość milusińskim, czy też ich zadania było bardziej złożone? Na te i inne pytania próbują odpowiedzieć autorki publikacji pt. *O zwykłych przedmiotach w niezwykłej codzienności. Bożonarodzeniowe zabawki dla dzieci na ziemiach polskich w II połowie XIX wieku i na początku XX wieku*, wydanej w Poznaniu w 2018 r. Katarzyna Kabacińska-Łuczak i Monika Nawrot-Borowska od wielu lat zajmują się problematyką dotyczącą miejsca i roli zabawki w życiu dziecka (Kabacińska 2008: 255-267; Kabacińska-Łuczak 2018: 13-39; Nawrot-Borowska 2013: 65-88;

Nawrot-Borowska 2018: 51-74). We wspomianej wyżej publikacji badaczki skoncentrowały się na problematyce zabawek bożonarodzeniowych, i jak same zaznaczają, „ich wychowawczym znaczeniu” (Kabacińska-Łuczak, Nawrot-Borowska 2018: 11).

Autorki wprowadzają czytelnika w świat drugiej połowy dziewiętnastowiecznych i pierwszej połowy dwudziestowiecznych tradycji bożonarodzeniowych związanych ze zwyczajami obdarowywania bliskich upominkami i prezentami. Warto zaznaczyć, że zanim to uczyniły, dały odbiorcy możliwość zapoznania się ze znaczeniem okresu bożonarodzeniowego dla kultury polskiej. Podają najważniejsze fakty dotyczące datowania oraz tradycji, z których to chrześcijanie na potrzeby tego święta adaptowali różnorodne zwyczaje i obyczaje, jak chociażby śpiewanie „prastarych pieśni, które duchowieństwo postarało się zastąpić jasełkami i kolędami” (s. 33). Przybliżają dawne, współcześnie już często w wielu domach nieprzestrzegane zasady, związane z liczbą osób zasiadających przy wilijnym stole czy serwowanych potraw. Niewątpliwie ten rozdział, który można traktować jako wprowadzający, ułatwia czytelnikowi zrozumienie rzeczywistości danego czasu. Krok po kroku autorki starają się wprowadzić czytelnika w ówczesne realia – od okresu przedświątecznego, czyli czasu podejmowania decyzji, do momentu obdarowania – najczęściej Wigilii. Istotne znaczenie ma tutaj pytanie: jeśli już obdarowywano dzieci, to kto to czynił? Najbardziej popularną postacią był Święty Mikołaj, ale w różnych regionach Polski występował też Gwiazdor (Wielkopolska) czy Aniołek (Małopolska). Ta podróż w przeszłość ukazuje czytelnikowi, że nazwy oraz tradycje i zwyczaje związane z obdarowywaniem dzieci są nadal w Polsce kultywowane. Współczesne dzieci, podobnie jak ich rówieśnicy w XIX i początkach XX w., niecierpliwie oczekują na prezenty od Mikołaja, Gwiazdora czy Aniołka. To z kart tej publikacji czytelnik dowiaduje się również, iż ówcześni rodzice stali przed takimi samymi trudnymi wyborami, jak współcześni: Dla kogo i jaką zabawkę wybrać? Czy podarować coś praktycznego, a może edukacyjnego, czy jednak taką pożądaną, wymarzoną zabawkę, ale często „niepozostawiającą zbyt wiele miejsca dla dziecięcej kreatywności”, reklamowaną w prasie i obecną na wielu wystawach sklepowych?

Niewątpliwie publikacją tą autorki ukazały czytelnikowi ciągłość tradycji, zwyczajów i obyczajów związanych z kultywowaniem świąt Bożego Narodzenia na ziemiach polskich na przestrzeni wielu lat, szczególnie w kontekście znaczenia bożonarodzeniowej zabawki. Czytelnik ma możliwość zapoznania się z całym spektrum ówczesnego bożonarodzeniowego „przemysłu” zabawkarskiego. Z dokonanych przez autorki badań wynika, że chociaż zmieniły się np. materiały, z których wykonywane są zabawki, czy sam wygląd niektórych zabawek, to niezmienny pozostaje trud związany z dokonaniem właściwego wyboru (s. 272). Autorkom udało się wprowadzić czytelnika w świat dziecięcych zabawek, ukazać urok i magię bożonarodzeniowych tradycji wpisanych w dany czas, przybliżyć problemy ludzi z minionych epok, wydawać by się mogło, tak nieistotne dla współczesnego człowieka, a jednak, paradoksalnie, bliskie mu i znajome.

Na koniec pozostaje jeszcze jedno pytanie: czy zgodnie z deklaracją autorki wykażą wychowawcze znaczenie bożonarodzeniowych zabawek – tych zwykłych przedmiotów w niezwyklej codzienności? Odpowiedź nie jest prosta. Odnoszę jednak wrażenie, że autorkom nie do końca udało się jednoznacznie wskazać wychowawcze znaczenie bożonarodzeniowych zabawek. Wprawdzie przypominają o zwyczaju nagradzania tylko „grzecznych” dzieci, ale czy to należy zaliczyć już do aspektów wychowawczych zabawki?

Publikację *O zwykłych przedmiotach w niezwyklej codzienności. Bożonarodzeniowe zabawki dla dzieci na ziemiach polskich w II połowie XIX wieku i na początku XX wieku* powinni przeczytać nie tylko współcześni rodzice borykający się z problemem, jaką zabawkę wybrać. Nie jest to bowiem poradnik dający gotową odpowiedź na pytanie, co kupić, ale jak zauważyły autorki w zakończeniu, raczej publikacja poruszająca szerszy problem związany z tradycją. „Obrzędy i zwyczaje są częścią tradycji narodowej, której należy się poszanowanie i kontynuacja” (s. 275; Kamocki, Kubiena 2008: 7) i dlatego warto poznać przeszłość dotyczącą również tak z pozoru błahych rzeczy, jakimi są dziecięce zabawki.

Bibliografia

- Kabacińska K. (2008). *Zabawy i zabawki dziecięce w źródłach osiemnastowiecznych*, [w:] S. Rosik i P. Wiszewski (red.), *Hominem quaerere. Człowiek w źródle historycznym*, Wrocław: Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 255-267.
- Kabacińska-Łuczak K. (2018). *Biografia rzeczy jako metoda badań nad zabawką dziecięcą*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, vol. 13, 3(49), s. 13-39. DOI:10.14632/eetp.2018.13.49.13.
- Kamocki J., Kubiena J. (2008). *Polski rok obrzędowy*, Kraków: Universitas.
- Nawrot-Borowska M. (2013). *Zabawy i zabawki dziecięce w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku — wybrane problemy z wykorzystaniem grafik z epoki*, „Biuletyn Historii Wychowania”, nr 30, s. 65-88.
- Nawrot-Borowska M. (2018). *Wskazówki do samodzielnego wykonywania zabawek z papieru na łamach „Mojego Pisemka” z lat 1902-1915*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, vol. 13, 3(49), s. 51-74. DOI: 10.14632/eetp.2018.13.49.51

ADRES DO KORESPONDENCJI

dr Beata Topij-Stempińska
Akademia Ignatianum w Krakowie
Wydział Pedagogiczny
btopij@ignatianum.edu.pl